

Бұзық дос Сүлейменге сүйткен болса,
Кеселі кейінгінің қандай болар,
Осындай бастан кешкен уақиғадан,
Тарихта тастап нұсқа кеткен солар /6, 135/.

Омар Шораяқұлының "Һак Сүлеймен" дастанының идеялық-композициялық желісінде арқау болған өмір шындығының негізгі сипатына тән құбылыстар, қарама-қайшылықтар ақынның поэтикалық шабытты тіл өрнегімен эстетикалық астарлы, мегзеулі мағыналы тұжырымдарға, ғибратты ойларға айналған. Шығарманың мазмұны мен пішініндегі ой өрімдері арқылы көркемдік уақыт заңдылығына тән автордың өзінің және оқырмандардың, тындаушылардың қабылдау ерекшеліктері де аңғарылады. Яғни, ежелгі заманғы тарихи тұлға Сүлейменге байланысты шын оқиғалар адамдардың қиялымен кенейтілген көркемдік уақыт кеңістігіне шығып, әрбір жаңа заманның дүниетанымына да жауап берерліктей ұлағатпен жырланған. Діни дастандардың

жанрлық сипатына тән осындай ортақ ерекшелік - исламдық ағартушылықтың, дидактикалық-философиялық дүниетанымның мәңгілігін де дәлелдейді.

1. Құран хикаялары. - Алматы: Жалын, 1991, 224 б.
2. Энциклопедия "Ислам"/ Бас редактор Р.Нұрғалиев. - Алматы: Қазақ энциклопедиясы Бас редакциясы, 1995. -1т. -285 б.
3. Алатынсарин Б. Қазақ хрестоматиясы (Киргизская хрестоматия) Алматы: Білім, 2003, 112 б.
4. Советский энциклопедический словарь /Гл. ред. А.М.Прохоров. - 4-е изд. - Москва: Сов. энциклопедия, 1986, 1600 с.
5. Әдебиеттану терминдерінің сөздігі/ Құрастырғандар: З.Ахметов, Г.Шаңбаев. - Алматы: Ана тілі, 1996, 240 б.
6. Шораяқтың Омары. Сөйле, тілім, жосылып: Өлеңдер, дастандар, айтыстар. - Алматы: Рауан, 1995, 301 б.
7. Сағындықұлы Б. Ғаламның гажайып сырлары. - Алматы: Ғылым, 1997, 296 б.
8. Көпейұлы Мәуһүр-Жүсіп. Көп томдық шығармалары, 2 том, Алматы: Алаш, 2003, 432 б.

Б. Маулет

ҚЫТАЙ ТІЛІН САПАЛЫ ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІ ӘДІСТЕРІ

Бүгінгі таңда дүниежүзі халқының 1/5-і қолданып отырған қытай тілі күрделі де қиын тілдердің қатарына жатады. Әрқандай тілді үйрену мен үйретудің өзіндік тәсілдері бар. Қытай тілі жеке әріптер емес, жеке сөздерден құрам тапқан тіл болғандықтан оны игеруде және жоғарылатуда сөздік қорын молайтудың рөлі мен маңызы зор. Бір ұлт тілін меңгеру үшін сол тілдің грамматикасын игермей болмайды. Грамматиканы меңгеру үшін сөздік қорды ұлғайтуды талап етеді. Сондықтан да қазіргі заманға сай техникалық аспаптарды қолдана отырып қытай тілін оқытқанда үйрету амалдарына да баса мән берілу керек. Төменде солардың ішіндегі бірнеше тиімді тәсілдерді атап өтпекпін:

1. Образды оқыту тәсілі. Қытай иероглифі бейнелеу формасындағы тіл болғандықтан оны алғаш сатыда үйреткен кезде образды оқыту тәсілін қолданған жөн. Қытай тілінде сөздер кілттер арқылы түрленіп, мағынасы өзгеріп отырады. Бірақ кілттің жалпылама мағынасы болады. Мысал келтіретін болсақ: « ı » кілті айту, өйлеу, әңгімелесуге байланысты сөздерге қолданылады.

Сөз - 说 (hua);

Әңгімелесу - 谈论 (tanluen);

Сөйлеу, баяндау - 讲话 (jiang hua);

« 扌 » кілті қолмен ұстауға байланысты сөздерде кездесіп, сөйлемде тістік рөлін

атқарады.

Көшу - 搬家 (ban jia);

Доп ойнау - 打球 (da qiu);

Су әкелу - 打水 (ba shui);

Стол сұрту - 撒桌子(sa zhuo zi) т.б.

« ı » кілті суға байланысты сөздерде кездеседі.

Өзен - 河 (he)

Теңіз - 海 (hai),

Көл - 湖 (hu) деген мағыналар береді.

2. Мөлшер сөздерге баса мән беру әдісі.

Қытай тілінде әрбір зат есіммен сан есімдердің арасына мөлшер сөз қолданылады. Қытай тілінде тұрмыста жиі кездесетін және үнемі қолданылатын мөлшер сөздерді жатқа білуге үйрету және оған баса мән беру. Мысалы төменде көрсетілгендей үстелге, киімге, адамға, өсімдіктерге т.б. сол сияқты зат есімдерге байланысты қолданылатын мөлшер сөз де алуан түрлі болып келеді.

一件衣服 бір тал киім

一位人 бір адам

两把椅子 екі орындық

一辆车 бір машина

一张桌子 бір үстел

一棵树 бір ағаш

3. Дұрыс дыбыстауды үйренудегі салыстыру тәсілін қолдану. Тілдегі дыбысталуы дұрыс болмаса, фонетика да дұрыс

болмайды. Қытай тілін алғаш үйренушілер дыбыстарды дұрыс парықтап оқи алмайды немесе оларды ауыстырып дыбыстайды. Сол себепті дұрыс дыбыстауды үйрену үшін салыстыру әдісін қолдану керек. Мысалы: «р», «f»

«房子» (fangzi)

«胖子» (pangzi)

«放心» (fangxin)

«旁心» (pangxin)

4. Сөздердің түсіндірілу аясын кеңейте оқыту тәсілі. Қытай тілінде оқылуы ұқсас дыбыстар немесе мағыналас сөздер көп кездеседі. Сондықтан да сөздердің түсіндірілу аясын кеңейте оқыту әдісін пайдалану қажет.

Сөздің екінші бөлігі түрленіп келетін әртүрлі мағынадағы сөздер:

Сұрыптау – 提炼 (ti lian)

Ортаға салу – 提出 (ti shu)

Қамдау – 提供 (ti gong)

Көтеру – 提水 (ti shui)

Дыбысталуы бірдей мағыналары әртүрлі сөздер:

Дене – 提 (ti)

Баспалдақ – 梯 (ti)

Тебу – 踢 (ti)

Мағыналас сөздер: 会见, 接见, 拜见。

Кездесу, жолығу:

1. «会见» (huijian) Мәртебесі тең дәрежедегі адамдардың дидактасуы, көбінде екі ел өкілдерінің кездесуін айтамыз.

外交部长会见了英国客人。

Сыртқы істер министрі Англиялық конктармен кездесті.

2. «接见» (jiejian) Жоғары басшылардың төменгі орын қызметшілерімен кездесуі.

市长接见了私营企业家代表。

Қала бастығы жеке кәсіпкерлермен кездесті.

3. «拜见» (baijian) Жасы кішілердің аға буындарға сәлем беруі.

今天下午我们去拜见爷爷和奶奶。

Бүгін түстен кейін біз, атам мен әжеме амандасуға барамыз.

Тұрмыста мағыналас сөздерді дәлме-дәл қолдану үшін, оларды өзара алмастырып алмау үшін сөздердің түсіндірілу аясын кеңейте оқыту әдісін пайдалану маңызды рөл атқарады.

Қазіргі кезде қытай тілін оқытудың талабы грамматикалық мазмұны, оқыту нысанасы Қытай мемлекетінің қытай тіл дәреже емтихан талабына сай жасалынып отырып. Қытай тіл

дәреже емтиханы (HSK) негізінен тыңдап-түсіну (听力理解), (语法结构) грамматикалық құрылым, оқып-түсіну сынды мазмұндарды қамтиды. Осы түйіндрден сүрінбей өткенде ғана HSK-дің белгілі дәрежесіне қол жеткізе алады. Яғни, төменгі дәреже (初级), орташа дәреже (中级), жоғары дәреже (高级) бойынша толымдылық куәлігі беріледі. Қазіргі таңда Қытай мен Қазақстан арасындағы қарым-қатынас күн сайын ілгерілеуіне байланысты осы заманға сай білім беру жүйесін халықаралық стандартқа жеткізу үшін қытай тілі дәреже емтиханының маңызы барған сайын жоғарылап келеді. Сол себепті қытай тілін оқыту барысында базалық тілмен қоса, оқуға жаттығу оқулығы, тыңдап-түсіну оқулығы және шығармашылық жазу оқулықтары бірлікте қолданылғаны жөн. Өйткені, қытай тілінің иероглиф саны көп болғандықтан да, көп жазу, көп жаттау, көп оқуды талап етеді. Қазіргі кезеңде жоғары оқу орындарында қытай тілі сабағының апталық сағат саны біздің көздеген мақсатқа жетуімізге өте аз. Мысалы, базалық шет тілі пәні аптасына 8 сағат қана болады. Бұл тіпті міндеттелген оқу материалын толық игеруге жеткіліксіз. Сол себептен қосымша оқу материалдарын қолдануға мүмкіндік болмай отыр. Сондықтан, қытай тіліне берілетін сағат сандары менен оқытылатын қосымша пәндер қайта қарастырылып, нақты мамандардың қатысуымен түзетулер енгізілсе дұрыс болар еді.

Қорыта айтқанда, қазіргі таңдағы қытай тілін игерудің деңгейін жоғарылатуда алдымен сағат сандары мен базалық пәнге қосымша берілетін пәндерге толықтырулар енгізілсе, заманауи техникалар пайдаланумен қатар, оқытудың тиімді тәсілдері қолданылса деген тілектеміз.

1. Шыңжаң оқу ағарту журналы. 2008-4/ 22 б.

2. Шанхай сөздігі / 2000 ж – Пекин

В наше время для эффективного изучения китайского языка нужно увеличить часы уроков и внести дополнительные предметы для базового предмета, также использовать всевозможные новые технологии и лучшие методы обучения.

In conclusion, in order to develop level of Chinese language first of all need to enlarge number of lessons, especially supplementary lessons. Then it will be great to use modern technologies with beneficial methods of teaching language together.

Қ.К. Молгаждаров

ОРТА ҒАСЫР ТІЛІНДЕГІ КӨМЕКШІ СӨЗДЕРДІҢ ЗЕРТТЕУ БАРЫСЫ